

Rudenko, 2012b – Rudenko Iu. A. Pedagogicheskaja tekhnologija razvityia vyrazitelnosti rechy budushchykh vospytatelei (na materyale formyruishcheho eksperimenta) / Iu.A.Rudenko // Voprosy sovremennoj nauky y praktyki. Unyversytet ymeny V. Y. Vernadskoho. – 2012. – № 4 (42). – S. 128-135.

Надійшла до друку 24.12.2014 року

УДК 37.041: 37.018.43

Сергійчук Олена, Багно Юлія

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена проблемі організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Визначено сукупність дидактичних і методологічних вимог і норм, що пред'являються до організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Проаналізовано особливості самостійної роботи в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Теоретично доведено, що самостійна робота сьогодні однією з пріоритетних форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Лише на основі самостійної роботи кожного студента забезпечується глибоке засвоєння теоретичних знань, формування потреби в постійному їх поповненні, оволодіння раціональними прийомами та методами самоосвіти.

Ключові слова: вища школа, дистанційне навчання, інформатизація освіти, самостійна робота студентів, організація самостійної роботи, особливості самостійної роботи, сучасне інформаційне суспільство, навчальні заняття, дистанційні курси, форми організації самостійної роботи у ВНЗ.

Статья посвящена проблеме организации самостоятельной работы студентов в условиях дистанционного обучения. Определена совокупность дидактических и методологических требований и норм, предъявляемых к организации самостоятельной работы студентов в условиях дистанционного обучения. Проанализированы особенности самостоятельной работы в процессе профессиональной подготовки будущего учителя. Теоретически доказано, что самостоятельная работа сегодня одной из приоритетных форм организации учебного процесса в высших учебных заведениях. Лишь на основе самостоятельной работы каждого студента обеспечивается глубокое усвоение теоретических знаний, формирование потребности в постоянном их пополнении, овладение рациональными приемами и методами самообразования.

Ключевые слова: высшая школа, дистанционное обучение, информатизация образования, самостоятельная работа студентов, организация самостоятельной работы, особенности самостоятельной работы, современное информационное общество, учебные занятия, Дистанционные курсы, формы организации самостоятельной работы в вузе.

The article dedicated for the organization of students' independent work in distance learning. Defined set of didactic and methodological requirements and standards imposed on the organization of independent work of students in distance learning. The features of self-work in the training of future teachers were analyzed. Theoretically proved that the independent work today is one of the priority forms in organization of educational process in higher educational institutions. Only on the basis of independent work of each student is provided a profound assimilation of theoretical knowledge, the formation of their need for constant replenishment, rational mastery of the techniques and methods of self-education.

Distance education – a form of learning using computer and telecommunication technologies, which provide interactive interaction between teachers and students at different stages of education i work independently with informational materials networks.

Key words: higher education, distance learning, information education, students' individual work, independent work organization, especially the self-study, the modern information society, training sessions., Distance learning courses, forms of self-study at the university.

Постановка проблеми. Стратегія забезпечення якості освіти в міжнародному освітньому просторі, перехід до інформаційного суспільства, пріоритетом якого є підвищення ролі професіоналізму та творчих здібностей фахівців, зумовлює нові вимоги до підготовки педагогів. Це в свою чергу вимагає створення системи за якої студенти, майбутні вчителі, з пасивних споживачів знань перетворюється у активного їх творця, здатного розв'язувати проблемні ситуації та доводити правильність їх вирішення. Одним із головних напрямів модернізації освіти в Україні є створення якісно нової школи – школи життєтворчості й самореалізації особистості, в якій утверджується бажання і вміння навчатися впродовж життя. Саме тому набуває актуальності проблема формування самостійності у процесі організації самостійної роботи майбутнього педагога, адже в основі самостійної роботи студента лежить його пізнавальна активність.

Згідно Національної стратегії розвитку освіти до 2021 р., Положення Міністерства освіти і науки про дистанційне навчання (від 25 квітня 2013 року № 466) та Закону України «Про вищу освіту» (стаття 42) метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Аналіз останніх досліджень та результатів. Питання теорії і практики дистанційного навчання досліджені в Україні з позицій філософії та історії дистанційної професійної освіти (С. Калашникова, Г. Козакова, Н. Корсунська, В. Кухаренко, В. Луговий, В. Олексенко, Н. Сиротенко, П. Стефаненко, П. Таланчук та інші); інформаційно-телекомунікаційних технологій і навчальне середовище дистанційного професійного навчання (А. Журавльов, І. Журавльова, Н. Муліна, Н. Тверезовська та інші); організації дистанційної професійної освіти (В. Биков, Г. Козлакова та інші); професійна підготовка педагогічних кадрів у системі дистанційного навчання (С. Калашникова, Т. Койчева, В. Кухаренко, Г. Молодих, В. Олійник, Н. Сиротенко, О. Третяк та інші).

Відтак, проблема організації самостійної роботи студентів не є новою, але залишається надзвичайно актуальною. Новим законом України «Про вищу освіту» (ст. 50), зазначено, що самостійна робота є однією з основних форм організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах. Більш того, згідно навчальних планів вищих навчальних закладів

можемо констатувати збільшення обсягу самостійної роботи студента до 50 % навчального навантаження порівняно з іншими формами організації освітнього процесу.

Метою написання статті є обґрунтування важливості організації самостійної роботи студентів (слухачів) в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. У перспективність, життєвість дистанційного навчання і адекватність його (по відношенню до традиційних форм) сьогодні повірили не тільки колективи найбільш прогресивних вузів країни, а й самі студенти, яких з кожним роком стає все більше. На відміну від зарубіжних моделей, українська дистанційна освіта більш наближена до нашого споживача і є більш демократична. Органічно поєднуючи в собі змішані технології відкритої освіти (кейс-технології, TV-технології, мережеві технології), українська дистанційна освіта стає найбільш доступна широким масам населення, роблячи можливим здобувати освіту не на все життя, а все життя.

Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [Биков, 2008: с.191].

Сучасне інформаційне суспільство висуває вимоги до системи освіти, основні з яких можна сформулювати так:

– вміння самостійно знаходити, накопичувати і переосмислювати наукові знання;

– вміння студентів самостійно орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві.

Якість впровадження та застосування дистанційної освіти можна оцінювати за допомогою таких показників як:

– результативність;

– доступність всім верствам населення (студенти, бізнесмени, інваліди, військовослужбовці та ув'язнені так само мають можливість дистанційно навчатися);

– ресурсомісткість (відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари, фінансові витрати, матеріальні ресурси, аудиторії, викладачі);

– оперативність (час на засвоєння знань, донесення до студентів);

– демократичний зв'язок «викладач – студент»;

– комплексне програмне забезпечення; провідні освітні технології.

Все перераховане вище можна віднести до показників ефективності процесу дистанційного навчання на сьогодні в Україні.

Самостійна робота студента (слухача) є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом і складає більшу частину загального обсягу його навчального часу, відведеного для вивчення конкретного дистанційного курсу. Основою більшості дистанційних курсів є текстові

матеріали, однак, крім них студенту пропонуються інтерактивні матеріали, а формування основного матеріалу із великою кількістю гіперпосилань роблять навчальний процес на сьогодні більш актуальним.

П. Підкасистий визначає сутність і зміст самостійної роботи як навчальне завдання, тобто, об'єкт діяльності студента, з іншого – форму прояву відповідного засобу діяльності з виконання навчального завдання [Підкасистий, 1980: с.49].

С. Архангельський поняття «самостійна робота» трактує як самостійний пошук необхідної інформації, отримання знань, використання цих знань для вирішення навчальних, наукових і професійних завдань [Архангельський, 1980: с.12].

З точки зору Н. Басової, самостійна робота студента - це кінцева форма навчальної роботи:

– самостійна робота студентів - засіб самостійної діяльності, що дозволяє їм самостійно здобувати знання, виробляти власні професійні навички і застосовувати їх на практиці, а також засіб отримання нових знань; процес, який організовується викладачем, керований ним, але здійснюваний без його безпосередньої участі;

– самостійна робота студентів - форма організації навчального процесу, що протікає як творча діяльність, і форма контролю і самоконтролю придбаних самостійно або за допомогою викладача знань і досвіду [Басова, 1999: с. 22].

За визначенням І. Зимньої самостійна робота є цілеспрямованою, внутрішньо мотивованою, структурована самим об'єктом у сукупності виконуваних дій і коректована ним (об'єктом) на підставі процесу та результату діяльності та вимагає високого рівня самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності, та приносить задоволення від процесу самовдосконалення і самопізнання [Зимняя, 1980: с. 335].

Ю. Зіньковський самостійну роботу студентів розглядає як планову індивідуальну або колективну роботу студентів, що виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Методично правильна організація самостійної роботи студента передбачає поступову зміну відносин між студентом і викладачем. Якщо на перших курсах викладачу належить активна творча позиція, а студент лише слідкує за ним, то в міру просування до старших курсів ця послідовність повинна зміщуватися у бік спонукання студентів більше працювати самостійно, активно прагнути до самоосвіти [Зіньковський, 2008: с. 805].

Узагальнюючи зазначені вище визначення поняття «самостійна робота», можемо зробити висновок, що самостійна робота студентів - це їх навчальна діяльність у позааудиторний час, яку вони здійснюють за завданням викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої

участі, а її метою – є розширення і поглиблення знань, їх перевірка на практичних заняттях, формування педагогічних та дослідницьких вмій і навичок, набуття досвіду інноваційної діяльності, здатності до самостійного навчання упродовж життя. Досягнення вище зазначеної мети можливе за умови формування пізнавальної активності, самостійності студентів, здатність планувати і правильно організовувати свою діяльність. Разом з тим організація самостійної роботи студентів повинна базуватись на засадах особистісно орієнтованого навчання. О. Якубовська визначила дидактичні вимоги, яким повинна відповідати особистісно орієнтована самостійна робота: навчальний матеріал повинен передбачати виявлення змісту суб'єктного досвіду студента, включаючи досвід його попереднього навчання; самостійна робота по засвоєнню знань має бути направлена не тільки на розширення їх обсягу, узагальнення предметного змісту, але й на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного студента; у процесі самостійної роботи необхідне постійне узгодження суб'єктного досвіду студентів з науковим змістом здобутих знань; необхідне активне стимулювання студентів до самостійної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати йому можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в процесі засвоєння знань; конструювання навчального матеріалу, який дає змогу студенту вибирати його зміст, вид та форму при самостійному виконанні завдань тощо; виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується студент самостійно, продуктивно; забезпечення контролю та оцінки не тільки результату, а й головним чином процесу самоосвіти студента; самостійна робота забезпечує рефлексію, оцінку учіння як суб'єктної діяльності студента [Якубовська, 2002: с.211-212].

На сьогодні сутність самостійної роботи розглядається як метод навчання, як форма організації пізнавальної діяльності, як засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності і, нарешті, як вид навчальної діяльності студентів. У сучасних умовах вищих навчальних закладів використовують різні форми організації самостійної роботи студентів: пошук та вивчення додаткової літератури; складання тез, плану та конспекту змісту навчального матеріалу за підручником; написання рефератів, доповідей, оглядів за додатковою та періодично літературою; розв'язання проблемних задач; складання тестів, формулювання питань самоконтролю; складання блок-схем за навчальним посібником; розв'язання графічних завдань; виконання навчальних та тренувальних вправ; виконання завдань за ілюстраціями; вправи за інструкційними картками тощо.

Відтак, організація самостійної роботи здійснюється завдяки: дидактичним засобам (першоджерела, нормативні документи, виконання завдань і вправ, вивчення науково-педагогічної літератури, перегляд навчальних фільмів, вивчення методичних розробок науково-періодичних

виданнях; технічних засобів (комп'ютери, аудіо відеотехніка, кіно- та ультра-портативний проектори); засоби управління самостійною роботою (навчально-методичні вказівки до виконання окремих видів робіт; диференційовані завданнями для організації індивідуальної та групової роботи; індивідуальні картки).

Виконання самостійних робіт вимагає дотримання певних правил, зокрема: конкретно визначати завдання, враховуючи індивідуально-психологічні особливості студентів, їх здібності, інтереси, нахили, чітко формулювати проблеми, забезпечувати навчальною літературою, посібниками, створювати належні педагогічні, організаційні та методичні умови, а також здійснювати систематичний контроль. Отже, щоб планомірність, систематичність та змістове наповнення самостійної роботи студентів у забезпечить реалізацію освітньої, виховної та розвиваючої функцій, які мають бути реалізовані в навчально-виховному процесі.

Організація самостійної роботи у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» відбувається за дистанційною формою навчання. Зміст завдань самостійної роботи студентів при вивченні дисциплін педагогічного циклу на кафедрі педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» відповідає наступному алгоритму: 1) завдання складені з метою формування позитивного ставлення до майбутньої педагогічної діяльності; 2) завдання орієнтовані на пошук інформації щодо інновацій в освіті; 3) завдання спрямовані на розвиток творчих та індивідуальних якостей особистості, креативних здібностей, дослідницьких вмій, творчого мислення майбутнього вчителя; 4) завдання, що сприяють розвитку умінь контролю та оцінювання педагогічного процесу і його окремих елементів.

У педагогічній науці склалося уявлення про дистанційну освіту як комплексу освітніх послуг, заснованих на віддаленій взаємодії педагогів і студентів, наданих за допомогою телекомунікаційних технологій та ресурсів Інтернету. Основу дистанційного освітнього процесу становить цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента, який може вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем. Відсутність особистісного спілкування між викладачем та студентом зараз не є проблемою, оскільки існує безліч технологій та програм, які компенсують цей процес (електронна пошта, соціальні мережі, Skype тощо).

До переваг дистанційної освіти А. Андрєєв, М. Карпенко, В. Тихомиров, Є. Полат, А. Хуторской та інші дослідники відносять: можливість випереджального навчання та надання значно ширшого вибору навчальних програм; місця і часу навчання; варіативність темпів, послідовності і тривалості навчання; можливість замінювати або

збагачувати певні види діяльності; користуватися практично будь-якими базами даних і бібліотек; інтенсифікувати навчальний процес з урахуванням індивідуальності учня; раціональність розподілу часу студентів.

О. Самойленко розкрив сутність основних моделей дистанційного навчання: *модель кореспондентського навчання*, що заснована на освітній комунікації на відстані за допомогою кореспонденції (звичайної або електронної), та *модель трансляції*, що передбачає трансляції занять у віддаленій аудиторії за допомогою засобів телекомунікації, аудіо- і відеозаписів [Самойленко, 2014: с. 6].

Так, наприклад організація роботи в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» здійснюється за першою моделлю – модель кореспондентського навчання, яка базується на використанні у процесі організації навчання мережі Інтернет. За такої моделі спілкування між викладачем та студентами відбувається за допомогою електронної пошти. Така організація навчального процесу дозволяє викладачу контролювати ступінь засвоєння студентами навчального матеріалу за допомогою тестових систем.

Є. Полат пропонує найбільш перспективною моделлю дистанційного навчання вважає модель *мережеве навчання та кейс-технології*, яка призначена для диференціації навчання : навчати опираючись на вже видані підручники та учбові посібники (з використанням додаткового матеріалу, розміщеного в мережі), щоб поглиблювати знання студентів з високим рівнем знань або давати додаткові пояснення, вправи для студентів з низьким рівнем. При цьому передбачається надання консультацій викладачем, система тестування та контролю [Полат, 2004: с. 18].

Ефективність та результати самостійної роботи в умовах професійної підготовки залежить з однієї сторони від творчої особистості викладача, а з іншої від сумлінного ставлення до занять кожного студента та мотивації студентів, зокрема: зовнішньої мотивації (залежність професійної кар'єри від результатів навчання у вищому навчальному закладі); внутрішньої мотивації (схильностей студента, його здібностей до навчання); учбової мотивації (розуміння студентом користі від виконуваної роботи). Саме тому викладачі для стимулювання самостійної роботи майбутніх педагогів здійснюють: мотивацію їхньої навчально-пошукової діяльності; чітко визначають мету діяльності й кінцевих результатів роботи, способи їх оцінювання; спонукають до генерування творчих ідей; розкривають практичну спрямованість навчальної діяльності; здійснюють моделювання життєвих ситуацій; вирішення творчих завдань.

Висновки. Отже, потреба в формуванні людини майбутнього тисячоліття – це серйозний виклик світовій системі освіти. Адже відкрита

освіта в багатьох країнах розглядається як система, яка забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом широкого використання інформаційних освітніх технологій дистанційного навчання і на цій основі надає умови для найбільш повної реалізації громадянами своїх прав на освіту, яка відповідає вимогам розвитку сучасної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

- Архангельский, 1980* – Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. / Архангельский С. И. – М. : Высшая школа, 1980. – 380 с.
- Басова, 1999* – Басова Н.В. Педагогика и практическая психология [текст] / Н. В. Басова. – Ростов на Дону: «Феникс», 1999. – 416 с.
- Енциклопедія освіти, 2008* – Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- Зимняя, 1980* – Зимняя И.А. Основы педагогической психологии. – М.,1980. – С. 56-59.
- Пидкасистый, 1980* – Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. / Пидкасистый П. И. – М. : Педагогика, 1980. – 238с.
- Полат, 2004* – Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
- Самойленко, 2014* – Самойленко О. М. Теоретичні і методичні засади підготовки бакалаврів-учителів математики за дистанційною формою навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. М. Самойленко. – Житомир, 2014. – 49 с.
- Якубовська, 2002* – Якубовська О. М. Самостійна робота у контексті особисто-орієнтованого навчання: матеріали наук.-метод.конф. (Одеса, 14 грудня 2001 р.). – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – 342 с.

REFERENCES

- Arkhanhelskyi, 1980* – Arkhanhelskyi S.Y. Uchebnyi protsess v vysshei shkole, eho zakonomernye osnovy y metody. / Arkhanhelskyi S.Y. – M. : Vysshiaia shkola, 1980. – 380 s.
- Basova, 1999* – Basova N. V. Pedahohyka y praktycheskaia psykholohyia [tekst] / N. V. Basova. – Rostov na Donu : «Fenyks», 1999. – 416 s.
- Entsyklopediia osvity, 2008* – Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy ; holovnyi red. V. H. Kremen. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
- Zymniaia, 1980* – Zymniaia Y.A. Osnovy pedahohycheskoi psykholohyy. – M.,1980. – S. 56-59.
- Pydkasystyi, 1980* – Pydkasystyi P.Y. Samostoitelnaia poznavatelnaia deiatelnost shkolnykov v obuchenyy / Pydkasystyi P.Y. – M. : Pedahohyka, 1980. – 238s.
- Polat, 2004* – Polat E.S. Teoryia y praktyka dystantsyonnoho obuchenya / E. S. Polat, M. Iu. Bukharkyna, M. V. Moiseeva. – M.: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2004. – 416 s.
- Samoilenko, 2014* – Samoilenko O. M. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky bakalavriv-uchyteliv matematyky za dystantsiinoiu formoiu navchannia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity» / O. M. Samoilenko. – Zhytomyr, 2014. – 49 s.
- Iakubovska, 2002* – Iakubovska O. M. Samostiina robota u konteksti osobysto-orientovanoho navchannia: materialy nauk.-metod.konf. (Odesa, 14 hrudnia 2001 r.). – Odesa: ORIDU UADU, 2002. – 342 s.

Надійшла до друку 30.01.2015 року